

Posudek na disertační práci pro získání titulu Ph.D.

Zdeňky KOSTIK ŠUBROVÉ

Orientální krajina ve francouzské cestopisné próze 19. století

Praha 2011, FF UK, Ústav románských studií

Obor: románské literatury

Vedoucí práce: doc. PhDr. Aleš Pohorský, CSc.

368 s. včetně bibliografie, českého a francouzského shrnutí

(Chybí résumé v anglickém jazyce.)

Disertační práce Zdeňky Kostik Šubrové úspěšně dokazuje, že i o všeobecně známých „klasicích“ devatenáctého století, jakými jsou Chateaubriand, Balzac, Flaubert či Maupassant, lze napsat něco nového a zároveň hlubokého i obecně platného. Doktorandce se podařilo propojit celkem deset různých spisovatelů a malířů, představujících reprezentativní průřez francouzskou kulturou předminulého století, prostřednictvím atraktivního tématu orientální krajiny.

V úvodní části studie Zdeňka Kostik Šubrová metodologicky vymezuje klíčové pojmy („krajina“, „Orient“, „topos pouště“), se kterými bude pracovat. Obzvláště přínosnou a zajímavou se pak jeví kapitola věnovaná rozlišení jednotlivých aktérů tvorby krajiny (cestovatel, vypravěč, autor-umělec, autor-turista, čtenář amatér, čtenář specialista) a jejich vzájemné interakci. Z autorčiných rozborů jednoznačně vyplývá, že krajina je složitý „intelektuální úhel pohledu“, jakási výslednice působení všech výše jmenovaných činitelů. Doktorandce se daří stručně, jasně a velmi výstižně shrnout užívanou terminologii a začlenit tak následnou práci do kontextu velkých studií „krajín literárního díla“ (Conan, Roger, Lacoste atd.), z nichž Zdeňka Kostik Šubrová vychází a které dále rozvíjí.

Na deseti příkladech (Vivant Denon, Chateaubriand, Balzac, Lamartine, Nerval, Gautier, Flaubert, Fromentin, Maupassant, Loti) pak autorka ilustruje obrovskou změnu, již devatenácté století přineslo do cestopisu a která by se dala definovat jako „vniknutí vypravěče“ do tohoto tradičního žánru. Jinak řečeno, cestovatel, který do osmnáctého století sázel na věrohodnost až faktografičnost svého svědectví, se postupem času stává literární postavou svého vlastního cestopisu. Už nechce jen informovat čtenáře o těžko dostupných exotických krajích, ale snaží se o zcela nový pohled na ně. (Často předstíraná) objektivita dřívějších popisů ustupuje daleko subjektivněji laděným obrazům, vědecká dokumentace intertextuálním či interpikturálním odkazům, přísná neutralita patetickým či naopak ironickým komentářům. I když reálně procestované země se v jednotlivých případech příliš neliší, co autor, to zcela jiná „orientální krajina“.

Vivant Denonovy hřbitovní vize, Chateaubriandův militantně křesťanský patos, Balzakova „kočkovitá poušť“, Nervalova psychedelická krajina děsivých preludů, Gautierova všudypřítomná ironie atd. vytvářejí pestrou mozaiku možných pohledů na krajinu, které však ve své rozmanitosti přece jen umožňují vystopovat určitý vývoj napříč devatenáctým stoletím. Jak autorka přesvědčivě dokumentuje, Vivant Denonův pohled na Orient ještě „jedním okem“ vězí ve století osmnáctém, pro něž byl typický daleko mimetičtější a didaktičtější přístup, zatímco Pierre Loti, poslední z analyzovaných autorů, již krajinu „otevírá“ v čase i prostoru do jakési abstraktní nekonečnosti, v mnohém předznamenávající literární i pikturální vývoj dvacátého století. Autorku disertační práce nelze než pochválit za neobyčejně příhodně zvolený korpus, na němž měla možnost důkladně zdokumentovat všechny své hypotézy.

Rozsah bibliografie prostudované Zdeňkou Kostik Šubrovou je ohromující a její rozборы poetik jednotlivých autorů svědčí o vysoce nadprůměrné erudici nejen v oblasti literárněhistorické či literárněkritické (tematická a topologická kritika, naratologie). Osobně jsem ocenila četné odkazy na dějiny umění, ale i zpracování daleko abstraktnějších a filozofičtější laděných pasáží věnovaných teorii času a prostoru krajiny v literatuře.

Doktorandka se ve svých analýzách nikdy nepouští na tenký led, veškeré závěry má mnohonásobně podložené textovými příklady, postupuje rozvážně a logicky, což svědčí o skutečně profesionálním přístupu ke zkoumané látce. Z mnoha kapitol je cítit i silné osobní zaujetí (literaturou, malbou, ale i pouští samotnou), které práci dodává na přesvědčivosti a půvabu.

Co se týče formální stránky práce, nelze než litovat, že tato (dle mého názoru vysoce nadprůměrná) studie viditelně neprošla řádnou jazykovou korekturou. Možná se to zdá jako přehnané puntičkářství, ale pokud jsou formální „podivnosti“ příliš časté, strhávají na sebe nežádoucí pozornost a odvádějí čtenáře od toho nejdůležitějšího, tedy od samotného obsahu.

Po důkladném pročtení nelze než konstatovat, že na téměř každé z úctyhodných 359 stránek textu je nějaké syntaktické, gramatické či alespoň stylistické pochybení, na každé druhé pak překlep, vynechaná nebo chybná interpunkce. Následující výčet není ani zdaleka vyčerpávající, protože v opačném případě by nestačilo ani třicet stran posudku. Snažila jsem se jen sestavit jakýsi základní přehled nejčastěji se opakujících problémů:

Názvy literárních či výtvarných děl by měly být důsledně uváděny kurzívou:

- s. 5: částí překladu *Tisíce a jedné noci*
- s. 6: vydání první části Volneyho *Cesty do Sýrie a Egypta*
- s. 18: *Magdalena v poušti* (bez nadbytečných uvozovek)
- s. 92: *Revue de Paris*
- s. 136: *Melancholie*
- s. 150: *Legenda o královně ze Sáby a Sulajmánovi*
- s. 231: *Alžírské ženy ve svých komnatách*
- s. 240: *Cesta do Orientu*

Skloňování francouzských jmen a faktografie:

- s. 6: Jacquesu Daguerrovi
- s. 8: Yvese Lacosta
- s. 10: F.-P. Tourneuxe
- s. 125: postřeh Georgese Pouleta...
- s. 201: v textech Henriho Michauxe

Autorka práce neskloňuje Delacroixe, i když ostatní malíře a literáty ano. Proč?

Flaubertův román se v češtině jmenuje *Paní Bovaryová*, nikoli *Ema Bovaryová*. (s. 172)

Géricaultův obraz se nazývá *Vor Medúzy*, nikoli *Prám Medúzy*. (s. 229)

Všechny originální verze autorkou přeložených citací by měly být uvedeny v příslušné poznámce pod čarou:

- s. 10: citace Guyot + Le Huegen

Postpozice (vlastních) jmen, jimž autorka práce přivlastňuje:

- s. 7: Vivan Denonovy a Chateaubriandovy texty.
- s. 22: Fromentinovy texty
- s. 24: Chateaubriandových přínosů do rozvoje...
- s. 25: Evropské koloniální strategii
- s. 29: v Chateaubriandových cestopisech
- s. 51: padlých Bonapartových vojáků
- s. 62: K Chateaubriandově práci

V práci obecně převládá „ruský“ typ postpozic: „snění vypravěče“, „za časů Krista“, „text receptora“, „pobyt autora“ atd.

Problematický či zcela chybný slovosled nerespektující české aktuální členění větné:

- s. 12: Cílem totiž ani v malbě není nalezení reality či její kopie.
s. 16: Tento vývoj svědčí o rozporuplnosti pocitů, s nimiž na Turecko Evropa po staletí shlížela.
s.17: ... shrňme v úvodu, na jakých sémantických základech pojem pouště na přelomu 18. a 19. století ve francouzském umění stojí.
s. 24: , jež postupně, od období renesance, byla částečně nahrazována...
s. 27: Na prvního z nich se výslovně mluvčí textu opakovaně odkazuje...
s. 31: cestopisy... se ... k entitě čtenáře více či méně otevřeně adresují
s. 56: Denon taktéž rozpracovává později předně Nervaem využitý motiv...
s. 89: prostoru, který jednotlivým krajinám je v textu určen
s. 93: ten se pro v případě legend stává nikoli aktérem (???)
s. 104: Poté, co vojáka kočka zachrání z jisté smrti...
s. 129: různými cestovateli obtisknutý tentýž obraz může být vnímán...
s. 237: bílá barva je spjata veskrze s pozitivními pocity
s. 358: Důvodem zde je pro nás předně fakt...

Chybná interpunkce:

V práci je téměř pravidlem, takže ji nelze konkrétně vypisovat. Nejčastější problémy jsou způsobeny nerespektováním následujících pravidel:

- Vložené vedlejší věty je třeba oddělovat čárkami.

Příklad: „místa, jež nebylo možno vynechat, a cestovatelé“ (s. 14)

- V přívlastku postupně rozvíjejícím se nepíše čárka.

Příklad: „památky současné arabské kultury“ (s. 53)

- Před spojkou „než“ oddělující dvě substantiva se nepíše čárka.

- Před spojkou „a“ v souřadném spojení se nepíše čárka.

- Před spojkou „či“ se nepíše čárka.

- Naopak před spojkami důvodovými (důsledkovými) „a proto“, „a tak“, „a tudíž“, „tedy“... se čárka píše.

Staletí nebo věk příslušných osob je vhodnější psát slovy než číslovkami:

s. 8: v devatenáctém století, stále méně aktuální ve století dvacátém

s. 21: mezi dvacátým a třicátým rokem života

s. 22: s osmadvacetiletým Flaubertem

Nadměrné užívání cizích slov majících bezproblémové ekvivalenty v češtině:

(U vědecké práce je snaha o co nejpřesnější vyjádření pochopitelná, takže kritiky jistě neudiví určité množství terminologicky motivovaných galicismů. Předložená studie však místy působí téměř jako karikatura, jako výsledek podivné sázky spočívající v nahuštění maximálního množství cizích slov na větu textu.)

s. 10: V informativní části, která participuje na celkovém cestopise, figuruje na důležitém místě popis procházených měst, kde se manifestuje více než jinde originalita lokální kultury...

s. 15: komplikoval... jejich politickou pacifikaci...

- s. 20: konfrontace s vlastními limity
 Ibid.: výběr... se neřídil... ambicí kompletnosti
 s. 26: legitimizovat je argumentem
 s. 27: promluva textu... se multiplikuje
 s. 33: vypravěč... může multiplikovat svou enunciativní identitu
 s. 44: prekonstruovaným prostorem
 s. 45: kondenzovanou krajinou zkázy
 s. 52: obrazy... se náhle devalorizují (na burze?)
 s. 53: je spolu s epochou antiky plně valorizována...
 s. 54: splývající v nedefinovatelných superpozicích architektur
 s. 65: konfrontování suchem a neplodností
 Ibid.: s deklamovaným cílem (proklamovaným?)
 s. 71: stopa odkazuje na minulou akci
 s. 72: ruiny... indikují svůj původ
 Ibid.: především diverzifikaci diskurzů, již do textu přináší a která koresponduje s diverzifikací mluvčích cestopisu
 s. 73: kondenzuje... náboženskou hodnotu krajiny
 s. 78: což koncepci... vypravěče konvenuje
 s. 81: transformuje se v mytický prostor
 s. 83: pozitivní deskripce města
 s. 83: Kompoziční gesto vypravěče, zahrnující kromě explicitního přiznání modifikace chronologie krajiny cestovatele i apel na čtenáře, sleduje jako hlavní cíl právě devalorizaci Jaffy využitím jejího srovnání s Jeruzalémem.
 s. 87: ozvukem prekonstruovaných... toposů
 s. 89: frekventovanými intertextuálními odkazy
 s. 97: relativizace zrakové kapacity pozorovatele
 Ibid.: Monotónnost je tak multidimenzionální – realizuje se na úrovni horizontální...
 s. 132: vypravěčovo gesto realističnosti textu
 s. 138: Redukcí moci horizontu dodávat naději na jinakost budoucí krajiny oslabuje Nervalův vypravěč transcendentní prvek krajiny...
 s. 156: Vypravěč jako by se projektoval do Kainových synů...
 s. 161: amalgam pasáží
 s. 168: se osamostatňuje od omezenosti na cestovatelově senzualitě
 s. 169: prezentovat ji tak v maximální plasticitě čtenáři
 s. 178: prezენტní charakter narace
 s. 202: sedentarizované... obrysy stylu, jež by svou kondenzovaností odpovídaly...
 s. 207: estetika aspektu beduínského náčelníka
 s. 231: dochází k multiplikaci receptora
 s. 252: snaha o minimalizaci fragmentace toku textu

Podivné vazby:

(Některé jsou evidentním kalkem z francouzštiny, původ jiných je zcela záhadný.)

- s. 11: připomínky na historii (vzpomínky na historii, nebo připomínky historie?)
 s. 21: zájem a obdiv klasické řecké kultury (klasické směšování vazeb: zájem o, obdiv k)
 s. 27: spojení „jednak... nýbrž i“ neexistuje (jednak... jednak, nejen, ale i)
 s. 66: věřící provolávající proroka (?)
 s. 80: sloveso „vyčleňovat se“ se nepojí s předložkou „od“
 s. 84: sloveso „vydělovat se“ se nepojí s předložkou „od“

- s. 96: uvažuje návrat k únoscům (buď uvažuje o návratu, nebo zvažuje návrat)
- s. 115: považovat koho co zač, nikoli jako
- s. 145: Tentýž předmět za dne není tentýž jako v noci
- s. 162: odhalení či ztotožnění se s objevenou realitou (opět směřování vazeb: odhalení čeho, ztotožnění se s čím)
- s. 163: Afrika zaobírá... významné místo (zaujímá?)
- s. 173: v ojedinělých připomínkách o pozdějším osudu... (připomínkách čeho)
- s. 212: Fromentin se zde odkazuje (proč „se“?)
- s. 214: oprošťovat něco od něčeho (nikoli něco něčeho)
- s. 217: porozumění nad kouzlem siesty (porozumění čemu)
- s. 253: „opačný“ se nepojí s předložkou „od“
- s. 259: vliv na její proměně (vliv na koho co)

Zvláštní, až úsměvné neologismy:

- s. 26, 27...: čtenářstvo (V ironickém smyslu se tento výraz občas objevuje – „ctěné čtenářstvo, ctěné diváctvo“, ale v akademické sféře...)
- s. 61: „poutní texty“ (poutní místa ano, ale texty...)
- s. 99: nehnutelnost
- s. 109: pozdravující efekt (a koho pozdravuje? A od koho?)
- s. 109: frustrace se navrhovala
- s. 113: zda takový přístup neupostrahuje roli... (podobně hroživé sloveso snad používají jen politici)
- s. 115: klima... zpevnilo zdraví (upevnilo?)
- s. 126: pásovitost... srázovitost
- s. 134: prázdno se postupně vkládá (vkrádá?)
- s. 140: dokázat své ozdravení
- s. 157: nahloučené měděné mraky (existuje houba „číšovec nahloučený“ - *Cyphellopsis anomala*, ale mraky?)
- s. 165: posunování dekorací (posouvání?)
- s. 167: monotonie (tady šlo asi o monotónnost)
- s. 168: nekongruentní
- s. 168: žlutost (žlut'?)
- s. 187: je omezen neustálým uplýváním (plynutím?)
- s. 193: subjektivnost... intenzívnost (subjektivita, intenzita?)
- s. 206: doba... je nezvratně pryč (nenávratně?)
- s. 209: kulisovost
- s. 212: horizontálno (horizontalita?)
- s. 216: povětšíně (povětšinou?)
- s. 217: omdlení (mdloby?)
- s. 226: text byl zredigován
- s. 241: prázdnota vzbouzí přelud (vzbuzuje?)
- s. 243: jsou tu, pětiset, možná tisíc hladových
- s. 262: znejišťovat
- s. 268: stádovost (stádnost?)
- s. 301: bizardní krajina (bizarní?)
- s. 307: divoký kněží (divoký kněz, nebo divocí kněží?)
- s. 310: omládnutý (omládlý?)

Hovorové výrazy:

- s. 11...: eventuálně (nikoli eventuelně)

Autorkou hojně užívaný výraz „potencionální“ (místo potenciální) je dnes v médiích tak rozšířený, že si nedávno vysloužil posměšný sloupek v *Češtině na skřipci* (*Reflex*, 19/2011, s. 69). *Slovník spisovné češtiny* ani *Pravidla českého pravopisu* výraz „potencionální“ zatím neznají. Není vyloučeno, že do nich časem pronikne (jako do *Akademického slovníku cizích slov*, který jej uvádí jako kuriozitu), ale zatím by asi bylo lepší psát „potenciální“.

Shoda podmětu s přísudkem:

s. 169: Tři nebo čtyři řady skloněných Arabů rámovaly

Nadbytek francouzšinou ovlivněných jmenných vazeb:

Např. „Vzdušnost, pomíjivost a jistá transparentnost tohoto motivu Fromentinově vypravěči jako metafora lidského bytí v krajině zcela konvenuje...“

Skloňování:

s. 75: obdobu k Denonovu líčení

s. 89: třem dnům (nikoli dním)

Překlepy:

s. 13: cílem je přímo Jeruzalém...

s. 14: v Jeruzalémě

s. 18: v kontextu Balzakovy povídky

Ibid.: s tematikou pouště

s. 19: , jež se promítá

s. 36: upne zrak na tok vody

s. 39: zeměpisného bodu

s. 41: Raoul Brunon

s. 45: zanechává cestovatele na tomto osamělého (?)

s. 52: vypravěč se posiluje

s. 60: Cesta tedy jako by byla takovým návratem

s. 73: je spjat s motivem...

s. 78: který oproti životodárnosti hořkost a smrtunosnost... (tady někde vypadlo sloveso)

s. 99: Palmy svými datlemi

s. 105: poušť dokonce ztrácí svou monotónnost život v ní je najednou... (interpunkce?)

s. 112: tak byly stromy nakupené

s. 114: zastupovalo cestovatele s jeho a synekdoticky všechny jeho smysly (s jeho čím?)

s. 119: prvek religiózní architektury stavbou (???)

s. 119: Hory tvoří „oponu této scény“

s. 123: do opozice ke koncepci Denonově

s. 139: dualismus je posílen

s. 146: v Gíze se nesečkáme

s. 147: les je opět hřbitov

s. 149: obraz hor jako místa blízkého životu – postaveného

s. 151: nenechá jen nic nechat na náhodě

s. 151: Neúrodný kraj by je naučil píti

s. 153: kde vypravěč zde postupuje

s. 163: prostředí spjaté s biblickými výjevy

- s. 164: Barbarské znamení nedokonalé (je?)
- s. 173: , když jsem cítil,. Jak se má noha...
- s. 178: vliv na morfologii a syntax
- s. 194: dochází k vizuálnímu k několikanásobnému propojení
- s. 195: kusem nového černého hedvábí
- s. 224: tichem, které (je?) samo o sobě pro Evropana silným zážitkem
- s. 225: Do této hry vstupují i další smysly skrze teplo... je do textu...
- s. 240: nedochází však k rozpracování
- s. 259: plným strachu a nejistoty
- s. 263: Vypravěč minimalizuje
- s. 264: pro nějž jako by (bylo?) snazší vnímat
- s. 265: náboženství vlastního se všemi vnitřními promluvy (protimluvy?)
- s. 268: všechny ty žlutavé body
- s. 272: spíše než vztahů (???)
- s. 318: Nervalova vypravěče
- s. 324: Orientální slunce
- s. 329: svatým Jiřím
- s. 330: aktivuje i fantaskno
- s. 356: tato práce zkoumá zkoumá
- s. 357: ce développement
- s. 357: la manière comment

Některé autorčiny překlady jsou poněkud přibližné a hemží se překlepy (s. 73, 76, 221).

- s. 45: Stejně rozvaliny, neboť jinak nelze ony beztvaré střepy a cihly nazvat, když žádná nebyla celá.
- s. 132: Sbíráám po jedné události
- s. 162: jejich kompozice stojící dohromady na architektuře a přírodě
- s. 206: Zničilo nás hledání kuriozit a chuť anekdotičnosti.
- s. 250: To je oued M'cazen, známý svou obtížností pro přebrodění.

Pozor na syntaktické struktury jednoznačně převzaté z francouzštiny:

- s. 14: ... je to až 19. století, kterému se podařilo...
- s. 26: 19. století se svou snahou o osamostatnění od faktografického rámce
- s. 36: cestovatel má možnost způsobit, aby čtenář zůstal stát
- s. 43: všeobecnou preferencí slova nad realitou
- s. 48: Podobně jako divá zvířata, z pouště se noří...
- s. 97: nemění nic na dojmu ztracenosti v ní...pocit nuceného vnoření do ní
- s. 237: Tak jako později u Tangeru Lotiho cestovatele, od počátku zhmotňuje a personifikuje v Maupassantově textu předně město Alžír...

Velká písmena:

- s. 17: bez Bible v ruce
- s. 19: slova Božího
- s. 46: hledání Boha... Boží vůle (120), Stvořitelova vůle (120)...Boží gesto
- s. 52: Bohem opuštěné místo
- s. 64: Božího... díla (s. 118, 120, 128)
- s. 77: Boží existence
- s. 80: Boží vůle

s. 105: Bůh, ne však člověk
s. 128: Stvořitel (152)...

Pozor na nejednotnost:

Fata morgana nebo fata morgána? (s. 254)

Fantom nebo fantóm? (s. 273-274)

Fes nebo Fez?

Čísla odkazující k poznámkách pod čarou by měla figurovat až za interpunkcí. Autorka je někde uvádí před ní, jinde za ní.

Jeho, její, svůj:

s. 71: Ruina odkazuje na svůj dokonalý původní obraz

s. 133: vír vtahující diváka do svých hlubin představivosti (ta představivost je čím?)

Spřežky, přídavná jména:

„Nepříliš“, „především“ se píše dohromady (s. 115, 176)

„Znovunabytý“, „znovuzískaný“ atd. se píše dohromady.

Přes všechny výše zmíněné formální výtky a vzhledem k mimořádné faktografické kvalitě předložené studie samozřejmě vřele doporučuji disertační práci Zdeňky Kostik Šubrové k obhajobě. Předložená studie nejen splňuje požadavky obvykle kladené na disertační práce, ale v mnohém je převyšuje o několik řádů. Proto by autorka měla uvažovat o uveřejnění když už ne celého textu, alespoň některých úryvků z něho. Tentokrát však až po důkladné jazykové korektuře.

V Praze dne 24. 5. 2011

PhDr. Eva Voldřichová Beránková, Ph.D.